

مجموعه کتابهای هدفدار

تاریخ ۱۰

مریم عظیم بیک
زینب فرجیان

مقدمه مؤلف

با وجود تلاش بسیار آموزش و پرورش در تدوین کتب مناسب گاه شاهد این واقعیت تلخ هستیم که این تلاش در تدریس دیده نمی‌شود، تلاش برای مفهومی کردن مطالب کتاب تاریخ و خارج کردن محتویات این کتابها از حالت حفظی، ولی این تلاش باید با جهت‌گیری مناسب در زمان تدریس اتفاق بیافتد، تاریخ درسی ست که با کوچکترین خطا ممکن است به درسی صد در صد حفظی تبدیل شود، این رویداد باعث می‌شود نه تنها دانش آموز در رسیدن به یادگیری ناتوان شود، حتی باعث ترس و وحشت از این درس می‌شود، برای فهم بهتر تاریخ نیاز است تنها چند نکته ریز در عین حال مهم را رعایت کنیم، چه در تدریس معلم و چه در یادگیری دانش آموز:

توالی رویدادها: به جای حفظ هر دوره به توالی رویدادها بپردازیم، لزوما مفهوم توالی رویداد آگاهی از آمدن هر سلسله پس از سلسله دیگر نیست، توالی رویداد به معنای درک میزان تاثیر هر رویداد بر رویداد دیگر است، به عنوان مثال شباهت هنر اشکانی با سلوکی گزاره‌ای است که در متن کتاب موجود است، برای درک بهتر آن باید توجه نمایم هر هجوم خارجی باعث ایجاد هماهنگی‌هایی بین قوم خارجی و حکومت مرکزی می‌شود، با این اوصاف باید در نظر داشت که این هماهنگی‌ها در هنر که از عناصر تاثیرپذیر از قوم خارجی است، روی می‌دهد و هنر اشکانی شباهت می‌یابد با هنر سلوکی.

کلی‌نگری: کلی‌نگری تنها به معنای عبور و نادیده گرفتن جزئیات نیست، که این معنا قطعا در فهم تاریخ خطا ایجاد می‌کند، کلی‌نگری به معنای درک کلی مطالب و رویدادهاست، به عنوان مثال در نگرش کلی؛ هر سلسله دارای سه مرحله اساسی است؛ تاسیس، تثبیت و شکوفایی در نهایت سقوط، ولی صرف آگاهی از این سه مرحله به معنای فهم دقیق تاریخ نیست، با مطالعه برخی از جزئیات و در نهایت ریختن آن‌ها در قالب این سه مرحله، می‌توان کلیت یک رویداد را درک و با استفاده از کلی‌نگری جزئیات آن را دسته‌بندی نمود.

قرن رویدادها: به جای تلاش برای حفظ سال هر رویداد قرن آن را مورد نظر داشته باشید، با این کار به طور حتم از درگیری حفظ سال دور خواهید شد، در مطالب کتاب نیز بیشتر تکیه بر قرن است تا سال دقیق.

این سه ابزار برای فهم بهتر کتاب‌های تاریخ شما به طور حتم مفید خواهد بود. در نظر داشته باشید بخشی از هدف درس کتاب تاریخ شما کسب نمره است، برای دانش آموز علوم انسانی، آگاهی از وقایع گذشته نیاز اساسی است تا به فهم درستی از رویدادهای روز خود برسد.

اتاق علمی تاریخ

۶	درس اول: تاریخ و تاریخ‌نگاری
۱۲	درس دوم: تاریخ، زمان و مکان
۱۸	درس سوم: باستان‌شناسی؛ در جست و جوی میراث فرهنگی
۲۳	درس چهارم: پیدایش تمدن؛ بین‌النهرین و مصر
۲۲	درس پنجم: هند و چین
۳۸	درس ششم: یونان و روم
۴۶	درس هفتم: مطالعه و کاوش در گذشته‌های دور
۵۳	درس هشتم: سپیده‌دم تمدن ایرانی
۵۹	درس نهم: ورود آریایی‌ها تا پایان هخامنش
۶۶	درس دهم: اشکانیان و ساسانیان
۷۵	درس یازدهم: آیین‌های کشاورزی
۸۳	درس دوازدهم: جامعه و خانواده
۹۰	درس سیزدهم: اقتصاد و معیشت
۹۷	درس چهاردهم: دین و اعتقادات
۱۰۳	درس پانزدهم: زبان و آموزش
۱۰۹	درس شانزدهم: هنر و معماری

درس اول: تاریخ و نگار

تاریخ چیست؟

معنای تاریخ	مثال
۱. مطالعه و کاوش در گذشته برای شناخت حال	-----
۲. مجموعه حوادث و رویدادهایی که یک فرد یا یک جامعه از سر گذرانده است.	مجموعه حوادثی که بر سر مردم ایران در زمان گذشته آمده است.
۳. علم و روش‌های علمی که به وسیله آن، رویدادهای گذشته بر اساس شواهد و مدارک، مطالعه و تحلیل می‌شوند و در نوشته‌ها و زبان مردم به کار می‌رود.	روابط اقتصادی ایران و هند در دوران اشکانیان
۴. تعیین روز و ماه و سال یا تقویم سالانه.	تاریخ برگزاری انتخابات شورای دانش‌آموزی مدرسه
تعریف جامع: تاریخ علمی است که به مطالعه: ۱. جنبه‌های مختلف زندگی انسان‌ها و جامعه‌ها در گذشته» می‌پردازد. ۲. علل و نتایج افکار و اعمال پیشینیان را بررسی و تحلیل می‌کند.	

جایگاه انسان در مطالعات تاریخی

الف) نقش «محوری و اساسی» دارد.
ب) رویدادها و تحولات تاریخی در نتیجه «کنش عملکرد و اقدام متقابل انسان‌ها با یکدیگر و با طبیعت به وجود می‌آید»
ج) نهادها، جوامع، کشورها و تمدن پیامد «کنش‌های فردی و جمعی انسان‌هاست».

ویژگی رویدادهای تاریخی	هدف علم تاریخ
۱. دور از دسترس و غیر قابل مشاهده ← عدم درک آن‌ها به‌طور مستقیم ← شناخت با استفاده از شواهد و مدارک ۲. تکرارناپذیر و غیر قابل تجربه ۳. عدم مجزا و مستقل بودن و دارای رابطه علت و معلولی با یکدیگر	شناخت و آگاهی نسبت به «زندگی اجتماعی در گذشته که شامل تمامی جنبه‌ها است» (فکری، مذهبی، سیاسی، نظامی، اقتصادی، علمی، حقوقی و هنری).

پیشینه تاریخ‌نگاری

پیشینه بسیار کهنی دارد. پس از اختراع خط در حدود ۵ هزار سال پیش به تدریج توجه انسان به ثبت و نگارش رویدادهای عصر خویش جلب شد.

قدیمی‌ترین متن تاریخی که تاکنون کشف شده	در ایران	در جهان
نمونه‌هایی از دلبستگی‌های ایرانیان به نگارش وقایع و ضبط سلسله حوادث تاریخی در زمان ساسانیان: ❖ سنگ‌نوشته‌هایی از دوران ایران باستان به‌ویژه هخامنشیان و ساسانیان باقی مانده است که نشان‌دهنده توجه ایرانیان به ثبت و ضبط وقایع تاریخی است. ❖ «سالنامه‌های دولتی» در ایران باستان که حاوی اخبار و رویدادهای مهم بوده‌اند. ❖ تدوین و نگارش «خدای‌نامه» (خدای نامک)		سنگ‌نوشته‌ای به خط کهن مصری است که بیش از ۴ هزار سال قدمت دارد. در این سنگ‌نوشته نام تعدادی از قراعنه و برخی حوادث دوران آنان ذکر شده است.

پیدایش تاریخ‌نگاری در مفهوم کامل آن

در ایران (دوران اسلامی)	در جهان
<ul style="list-style-type: none"> رواج و گسترش چشمگیر تاریخ‌نگاری در میان مسلمانان در دوران اسلامی نوشته شدن کتاب‌های تاریخی ارزشمندی توسط مورخان مسلمان مانند تاریخ بلعمی، تاریخ بیهقی و ... ایرانی بودن شمار زیادی از مورخان مسلمان مانند: طبری، بیهقی و ... 	<ul style="list-style-type: none"> تاریخ‌نگاری در مفهوم کامل آن از قرن پنجم پیش از میلاد در یونان باستان با ظهور مورخ بزرگی مانند هرودت «پدر تاریخ» آغاز شد. کتاب تاریخ هرودت: کهن‌ترین و کامل‌ترین اثر تاریخی به‌جا مانده از عصر باستان. اختصاص داشتن بخش عمده مطالب آن به شرح جنگ‌های یونان و ایران. ادامه دادن راه هرودت توسط دیگر نویسندگان یونانی و سپس رومی و تکامل بخشیدن فن تاریخ نویسی. تأثیر مهم بر شکوفایی و گسترش علم تاریخ در یونان باستان از طریق رواج و رونق ادبیات و فلسفه از نظر برخی پژوهشگران.

ویژگی‌های تاریخ‌نگاری دوران اسلامی

۱. تنظیم، ثبت و نگارش وقایع توسط مورخان و عدم توجه به بررسی علل، آثار و نتایج رویدادهای تاریخی.
۲. تمرکز عمده مورخان بر بیان حوادث سیاسی و نظامی و شرح حال فرمانروایان.
۳. عدم اهمیت به مسائل اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی.
۴. همراهی کردن شاهان و حاکمان در سفرها و جنگ‌ها توسط برخی از وقایع‌نویسانی که به‌عنوان منشی در خدمت آن‌ها بودند.
۵. دسترسی بعضی از مورخان درباری به اسناد و مدارک دولتی و استفاده از آن‌ها برای ثبت و نگارش رویدادها.

تاریخ‌نگاری نوین

عوامل تحول علم تاریخ در قرن‌های ۱۶ تا ۱۷م. ۱. وقوع رنسانس / ۲. به وقوع پیوستن تحولات فکری و علمی در دوره رنسانس (قرن‌های ۱۶ تا ۱۷م) در اروپا
اساس شیوه نوین تاریخ‌نگاری: «سنجش دقیق منابع» + «استناد به اسناد و مدارک معتبر» + «دوری از داستان‌پردازی»

ویژگی‌های تاریخ‌نگاری نوین

۱. توجه به همه ابعاد فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، هنری و ... جوامع گذشته در تاریخ‌نگاری نوین و محدود بودن تاریخ‌نویسی گذشته به «توصیف و شرح زندگانی و اقدامات فرمانروایان و امور سیاسی و نظامی».
۲. ثبت و نقل رویدادهای گذشته در علم تاریخ و نیز «بررسی و تجزیه و تحلیل نمودن زمینه‌ها، علت‌ها، نتایج و آثار گوناگون حوادث تاریخی».
- مانند: امروزه پژوهشگران تاریخ برای بررسی سقوط ساسانیان فقط به توصیف ماجرای جنگ‌هایی که میان سپاه ساسانی و اعراب مسلمان رخ داد، اکتفا نمی‌کنند، بلکه در ابعادی وسیع‌تر، زمینه‌ها و علت‌های سیاسی، نظامی، اقتصادی و اجتماعی این واقعه را به همراه آثار و پیامدهای گوناگون آن، بررسی و تحلیل می‌کنند.
۳. «استفاده کردن از یافته‌های علوم و فنون مختلف» مانند: باستان‌شناسی، جامعه‌شناسی، فلسفه، جغرافیا، اقتصاد، زبان‌شناسی و گاه‌شماری در پژوهش‌های علمی تاریخی.

مراحل پژوهش در تاریخ

- ۱- انتخاب موضوع ۲- تدوین پرسش‌های تحقیق ۳- شناسایی منابع ۴- گردآوری و تنظیم اطلاعات ۵- تحلیل و تفسیر اطلاعات ۶- گزارش یافته‌های پژوهش

مرحله	توضیحات
انتخاب موضوع	معیارهای انتخاب موضوع پژوهش عبارتند از: ۱- تازه بودن / ۲- تکراری نبودن / ۳- ارائه حرف و نظر جدید / ۴- دارای اثر و فایده بودن / ۵- موجود بودن منابع و اطلاعات کافی در مورد موضوع
تدوین پرسش‌های تحقیق	فایده‌های پرسش‌های تحقیق: ۱. مشخص کردن هدف پژوهش / ۲. مانع از پیراهه رفتن پژوهشگر از مسیر درست پژوهش و ویژگی‌های پرسش‌ها در پژوهش‌های تاریخی: مطرح شدن «زمینه‌ها، علت‌ها، آثار و نتایج رویدادها» و یا «نقش افراد و گروه‌های درگیر در رویدادها»
شناسایی منابع	<ul style="list-style-type: none"> ارزیابی میزان اعتبار، دقت و صحت منابع و اسناد پس از شناسایی منابع و اسناد تحقیق توسط پژوهشگر. مانند: نویسندگان منابع چه کسانی بوده‌اند؟ چه گرایش دینی، اجتماعی یا سیاسی داشته‌اند؟ آیا خود شاهد وقایع بوده‌اند یا از زبان دیگران حوادث را نقل کرده‌اند؟ تا چه اندازه در نقل رویدادها دقت و صداقت داشته‌اند؟ اطمینان یافتن در استفاده از اسناد از جهت اصالت سند و جعلی نبودن آن توسط محقق
گردآوری و تنظیم اطلاعات	<ul style="list-style-type: none"> استخراج «اطلاعات مربوط به موضوع تحقیق از منابع و اسناد تاریخی» و تنظیم و دسته‌بندی آن‌ها
تحلیل و تفسیر اطلاعات	<ul style="list-style-type: none"> نیاز داشتن به «روش‌ها و مهارت‌های خاص» برای تحلیل و تفسیر اطلاعات توسط مورخان. کار مورخان در این مرحله شباهت بسیاری به کار «کارآگاهان پلیس» دارد؛ زیرا: <ol style="list-style-type: none"> ۱. کارآگاهان و مورخان هر دو به دنبال شواهد و مدارکی هستند که به گونه‌ای گذشته را بازسازی و تفسیر کنند؛ «کارآگاهان به دنبال بازسازی صحنه جرم» و «مورخان در پی بازسازی وقایع گذشته». ۲. شواهدی که کارآگاه به دنبال آن است، می‌تواند اثر انگشت و یا هر شیء به‌جا مانده در صحنه وقوع جرم باشد؛ اما شواهدی که مورخ به دنبال آن‌ها است، «تمامی منابع، اسناد و مدارکی هستند که درباره زندگی مردم در روزگاران گذشته» اطلاعاتی در اختیار قرار می‌دهند.
گزارش یافته‌های پژوهش	استخراج کردن «نتایج و یافته‌های تحقیق» و ارائه دادن آن «در قالب گزارش علمی» توسط پژوهشگر

منابع پژوهش علمی در تاریخ

- منابع پژوهش تاریخی از نظر درجه اهمیت و اعتبار به دو دسته زیر تقسیم می‌شوند:

منابع دست اول یا اصلی

- به همه آثاری گفته می‌شود که در «زمان وقوع حادثه یا نزدیک‌ترین زمان به وقوع آن» نوشته شده‌اند.
- به عبارت دیگر، خود نویسندگان «ناظر این رویدادها» بوده‌اند و یا اینکه «شرح ماجرا را از شاهدان واقعه» شنیده‌اند.

●●● مصادیق و نمونه‌ها

● منابع مکتوب

● تمامی آثار باستانی و تاریخی شامل:

- ۱- بناها / ۲- ابزارها / ۳- اشیاء / ۴- سنگ‌نگاره‌ها / ۵- سنگ‌نوشته‌ها / ۶- سکه‌ها و یا هر وسیله‌ای که از گذشته به جای مانده است. مانند: سکه اشکانی، منشور کوروش، طاق بستان و...

◀ منابع دست دوم یا فرعی

به همه «منابع، تحقیقات و آثاری گفته می‌شود که مدت‌ها پس از وقوع رویدادها» و با «استفاده از منابع دست اول» پدید آمده‌اند.

●●● مصادیق و نمونه‌ها

● خارج از کتاب

● تاریخ ایران باستان: حسن پیرنیا (سیاستمدار دوره قاجار و پهلوی)

● آثار ایران: آندره گوار (باستان‌شناس فرانسوی) و...

📚 فواید و کارکردهای مطالعه تاریخ

الف) منبع شناخت و تفکر

● مطالعه سرگذشت انسان‌ها و جوامع گذشته ← «منبع و گنجینه ارزشمندی برای تقویت و پرورش قوه شناخت و تفکر».

● فرایند کاوش در گذشته:

۱. بهره بردن از «تجربیات و اندیشه‌های مردمان گذشته» برای تقویت قدرت شناخت و تفکر.

۲. جست‌وجوی «شواهد و مدارک تاریخی و تحلیل و تفسیر علت‌ها، آثار و نتایج رویدادها» و افزایش قوه درک و مهارت اندیشه‌ورزی.

● آیات بسیاری در قرآن، به «مطالعه سرگذشت اقوام گذشته» دعوت کرده و تاریخ را به عنوان یک «منبع معتبر برای کسب شناخت و تفکر» معرفی می‌کند. مانند: «قصه گذشتگان با ایشان بگوی باشد که تفکر کنند» سوره اعراف، آیه ۱۷۶.

● تأکید پیشوایان دینی بر نقش و اهمیت تاریخ به‌عنوان منبع شناخت و تفکر.

مانند: سفارش امام علی(ع) به امام حسن (ع) درباره اهمیت مطالعه تاریخ در نهج البلاغه، نامه ۳۱.

● به گفته شهید استاد مطهری: «نزول قرآن، تاریخ بشر و تحولات آن بر طبق یک سلسله سنن و نوامیس صورت می‌گیرد و عزت‌ها، ذلت‌ها، موفقیت‌ها و شکست‌ها، خوشبختی‌ها و بدبختی‌های تاریخی حساب‌هایی دقیق و منظم دارد و با شناختن آن حساب‌ها و قانون‌ها می‌توان تاریخ حاضر را تحت فرمان درآورد و به سود سعادت خود و مردم از آن بهره‌گیری کرد».

ب) بهره‌گیری از گذشته برای حال و آینده

● کمک کردن دامنه شناخت و آگاهی تاریخی به گذشته و درک زمان حال و ترسیم مسیر آینده.

زیرا: رویدادهای تاریخی اگرچه در زمان معینی در گذشته به وقوع پیوسته‌اند؛ اما آثار، نتایج و پیامدهای این رویدادها، گذشته، حال و آینده را به یکدیگر پیوند می‌دهد.

مانند: نتایج و تأثیرات برخی حوادث عظیم تاریخی «تأسیس سلسله بزرگ هخامنشیان، نهضت رنسانس، جنگ‌های صلیبی، کشفیات جغرافیایی و انقلاب‌های بزرگ معاصر»، فقط محدود به زمان وقوع این حوادث نبود، بلکه دوران پس از آن حوادث را نیز به طرز چشمگیری متأثر کرده است.

● همچنین تحولی که پیامبران الهی و یا شخصیت‌های مهم تاریخی همچون: «افلاطون، ارسطو، کوروش، ابن‌سینا، ناپلئون، امیرکبیر، امام خمینی و امثال آنان» ایجاد کردند، هم مردمان و جوامع عصر خویش و هم نسل‌های متمادی بشر را تا به امروز تحت تأثیر قرار داده و بر آیندگان نیز تأثیرگذار خواهد بود.

● مطالعه تاریخ به ما کمک می‌کند تا بفهمیم که فرهنگ‌ها و جوامع بشری چگونه و تحت تأثیر چه عوامل و شرایطی:

۱- به وجود آمده‌اند.

۲- پیشرفت کرده‌اند.

۳- به وضعیت امروزی رسیده‌اند.

● علم تاریخ می‌تواند به ما ← در ارزیابی و شناخت درست «اوضاع و شرایط کنونی جامعه خویش» و «سایر جوامع» و نیز «ترسیم افق آینده» کمک کند.

ب) تقویت حسن میهن‌دوستی و هویت ملی

● مردمانی که برای نسل‌های متوالی، سرگذشت مشترکی داشته و سالیان طولانی در شادی‌ها و تلخ‌کامی‌ها، موفقیت‌ها و شکست‌های هم شریک بوده‌اند، به‌طور طبیعی نسبت به سرزمین و گذشته خود نوعی احساس علاقه و دلبستگی خاص پیدا می‌کنند؛ از این رو، آگاهی افراد یک جامعه نسبت به «گذشته مشترکشان» باعث خودآگاهی و یگانگی بیشتر آنان می‌شود.

● شناخت گذشته و مطالعه و بررسی زندگی مردمان در زمان‌ها و مکان‌های دیگر، به ما کمک می‌کند که:

۱- درک درستی از هویت و کیستی خود پیدا کنیم.

۲- بدانیم که بوده‌ایم و چگونه به جایگاهی که هم‌اکنون هستیم، رسیده‌ایم.

● آگاهی تاریخی ایرانیان به گذشته خود، به همراه زبان فارسی و فرهنگ ایرانی، نقش زیادی در حفظ موجودیت و هویت آنان در طول تاریخ داشته است.

● نیاکان ما به اتکای چنین «آگاهی و دلبستگی به زبان و فرهنگ خویش» بوده است که توانسته‌اند در برابر حوادث عظیمی همچون حمله اسکندر مقدونی، مهاجم ویرانگر مغولان و نظایر آن دوام بیاورند و مانع «فروپاشی جامعه و فرهنگ ایرانی» شوند.

● همچنین «ارزش و اهمیت میراث فرهنگی» را به ما نشان می‌دهد.

● کمک می‌کند که میراث فرهنگی را به‌عنوان بخشی از هویت و شناسنامه ملی خویش بدانیم و در حفظ و نگهداری آن کوشا و سهمیم باشیم.

پرسترها امتحان

تعیین کنید کدام عبارت درست و کدام عبارت نادرست است.

۱. تمدن پیامد کنش‌های فردی و جمعی انسان‌هاست.
۲. پس از اختراع خط در حدود ۵ هزار سال پیش، به تدریج توجه انسان به ثبت و نگارش رویدادهای عصر خود جلب شد.
۳. قدیمی‌ترین متن تاریخی، تکه‌ای از سنگ‌نوشته‌ای به خط کهن یونانی است.
۴. سالنامه‌های دولتی در ایران باستان نمونه‌ای از دل‌بستگی ایرانیان به نگارش وقایع حوادث تاریخی بوده است.
۵. تاریخ‌نگاری در مفهوم کامل آن، از قرن پنجم پیش از میلاد در یونان باستان آغاز شد.
۶. تا قرن ۱۳-۱۷م، مورخان اغلب به مسائل و موضوع‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی اهمیت می‌دادند.
۷. محقق باید موضوعی را برگزیند که منابع و اطلاعات کافی در مورد آن موجود باشد.
۸. دامنه شناخت و آگاهی تاریخی محدود به گذشته‌های دور می‌شود.

جاهای خالی را با کلمات مناسب پر کنید. (واژگان کلیدی)

۹. تحولات تاریخی در نتیجه ..... متقابل انسان‌ها با یکدیگر و با ..... پدید آمده‌اند.
۱۰. تاریخ علمی است که به مطالعه جنبه‌های مختلف زندگی ..... و ..... در گذشته می‌پردازد.
۱۱. برخی پژوهشگران معتقدند که رواج و رونق ..... و ..... تأثیر مهمی بر شکوفایی و گسترش علم تاریخ در یونان باستان داشته است.
۱۲. از روزگار باستان ایران به‌ویژه دوره ..... و ..... نیز سنگ‌نوشته‌هایی باقی مانده است و کامل‌ترین اثر تاریخی به‌جا مانده از عصر باستان، ..... است.
۱۳. کهن‌ترین و کامل‌ترین اثر تاریخی به‌جا مانده از عصر باستان ..... است.
۱۴. عمده تمرکز مورخان در دوران اسلامی بر بیان حوادث سیاسی و ..... و ..... بود.
۱۵. کارآگاهان و مورخان هر کدام به‌گونه‌ای گذشته را بازسازی می‌کنند؛ اولی به‌دنبال بازسازی ..... و دومی در پی بازسازی ..... است.
۱۶. شناخت گذشته و مطالعه و بررسی زندگی مردمان در زمان‌ها و مکان‌های دیگر به ما کمک می‌کند که درک درستی از ..... و ..... خود پیدا کنیم.

به پرسش‌های زیر پاسخ‌های کوتاه دهید.

۱۷. نقش انسان در تاریخ چگونه است؟
۱۸. رویدادهای و تحولات تاریخی در نتیجه چه عاملی به‌وجود آمده‌اند؟
۱۹. هدف علم تاریخ چیست؟
۲۰. قدیمی‌ترین متن تاریخی که تاکنون کشف شده، مربوط به چه دوره‌ای است؟
۲۱. چه کسی به نام «پدر تاریخ» لقب گرفته است؟
۲۲. کدام‌یک از مورخان مسلمان در دوره اسلامی ایرانی بودند؟
۲۳. به چه دلیل در پژوهش‌های نوین تاریخی تمام جنبه‌های زندگی مردمان و جوامع گذشته مورد بررسی و مطالعه قرار می‌گیرد؟
۲۴. فواید و کارکردهای مطالعه تاریخ را نام ببرید.

موارد سمت راست را با موارد سمت چپ انطباق دهید.

۲۵. الف) مجموعه حوادث و رویدادهایی که یک فرد یا یک جامعه از سر .....
گذرانیده است.   ○   ۱- تقویم سالانه
- ب) علم و روش‌های علمی که به‌وسیله آن رویدادهای گذشته بر اساس .....
شواهد و مدارک مطالعه می‌شود.   ○   ۲- تاریخ
- ج) تعیین روز، ماه و سال .....
.....
○   ۳- تاریخ روابط اقتصادی ایران و روسیه
- ۴- تاریخ باستان

- ۲۶ الف) یکی از ویژگی‌های رویدادهای تاریخی
ب) یکی از پیامدهای کنش فردی و جمعی انسان‌ها
ج) هدف علم تاریخ، شناخت و آگاهی نسبت به آن در گذشته است.
- ۱- مجزا و مستقل هستند
۲- زندگی اجتماعی
۳- تمدن
۴- تکرارناپذیری

به پرسش‌های زیر پاسخ‌های کامل دهید.

۲۷. دو نمونه از معانی واژه تاریخ را بنویسید.
۲۸. ویژگی‌های رویدادهای تاریخی را بنویسید.
۲۹. تدوین و نگارش «خدای‌نامه» مربوط به چه دوره‌ای می‌شود و نشان‌دهنده چیست؟
۳۰. تاریخ‌نگاری در مفهوم کامل آن چگونه شکل گرفت؟
۳۱. تحولات فکری و علمی دوره رنسانس چه تأثیری در علم تاریخ داشته است؟
۳۲. ویژگی‌های تاریخ‌نگاری نوین را توضیح دهید.
۳۳. مراحل پژوهش در تاریخ را نام ببرید.
۳۴. در مرحله شناسایی منابع، پژوهشگر چه سؤالاتی را مطرح می‌کند؟
۳۵. منظور از منابع دست اول یا اصلی در تاریخ چیست؟
۳۶. تأثیر تاریخ را بر میهن دوستی و تقویت هویت ملی توضیح دهید.

به پرسش‌های کاربردی زیر پاسخ دهید.

۳۷. منابع تاریخی زیر درباره ایران باستان است، دسته‌بندی‌های مدنظر را انجام دهید.
- آثار ایران، آندره گوار (باستان‌شناس فرانسوی)
- تاریخ هردت
- تاریخ طبری
- تاریخ ۲۰ ساله ایران، حسن مکی
- کورش‌نامه: گزنفون
- تاریخ ایران باستان: حسن پیرنیا (سیاستمدار دوره قاجار و پهلوی)
- ایران از آغاز تا اسلام: از باستان‌شناسی و مورخ فرانسوی

منابع دست دوم یا فرعی	منابع دست اول یا اصلی
-	-
-	-
-	-
-	-

بزرگترین کنگور و تکمیلی

۳۸. کدامیک از موارد زیر جزء ویژگی‌های رویدادهای تاریخی است؟
۱) همیشه در دسترس‌اند. ۲) رابطه علت و معلولی ندارند. ۳) مجزا و مستقل نیستند. ۴) قابل تجربه هستند.
۳۹. کدامیک درباره تعریف علم تاریخ درست است؟
۱) به مطالعه جنبه‌های مختلف زندگی انسان‌ها و جامعه‌ها در گذشته می‌پردازد و علل و نتایج افکار و اعمال آن‌ها را بررسی می‌کند.
۲) علمی که به‌وسیله آن، رویدادهای گذشته بر اساس شواهد و مدارک، مطالعه و تحلیل می‌شوند.
۳) مجموعه حوادث و رویدادهایی است که یک فرد یا یک جامعه از سر گذرانده است.
۴) شناخت و آگاهی نسبت به زندگی اجتماعی - سیاسی در گذشته است.
۴۰. قدیمی‌ترین متن تاریخی که تاکنون کشف شده به چه خطی است و چند سال قدمت دارد؟
۱) خط کهن رومی - ۴ هزار سال
۲) خط کهن رومی - ۱۲ هزار سال
۳) خط کهن مصری - ۴ هزار سال
۴) خط کهن مصری - ۱۲ هزار سال
۴۱. تاریخ‌نگاری در مفهوم کامل آن از چه قرن‌ی و در کجا آغاز شد؟
۱) قرن چهارم پیش از میلاد - در مصر باستان
۲) قرن پنجم پیش از میلاد - در مصر باستان
۳) قرن پنجم پیش از میلاد - در یونان باستان
۴) قرن چهارم پیش از میلاد - در ایران باستان
۴۲. تدوین و نگارش «خدای‌نامه» در چه دوره‌ای انجام شد؟
۱) هخامنشیان
۲) اشکانیان
۳) دوره اسلامی
۴) ساسانیان

۴۳. تا قرن ۱۹ م مورخان اغلب به چه اموری توجه داشتند؟
 ۱) توجه زیادی به بررسی علل، آثار و نتایج رویدادهای تاریخی داشتند. ۲) به مسائل و موضوع‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی اهمیت می‌دادند.
 ۳) اغلب به تنظیم، ثبت و نگارش وقایع می‌پرداختند. ۴) مورخان به بیان حوادث سیاسی و نظامی و شرح حال فرمانروایان توجهی نداشتند.
۴۴. دومین مرحله از مراحل پژوهش تاریخ چیست؟
 ۱) گردآوری و تنظیم اطلاعات ۲) شناسایی منابع
 ۳) انتخاب موضوع ۴) تدوین پرسش‌های تحقیق
۴۵. در کدام یک از مراحل پژوهش در تاریخ، پژوهشگر اطلاعات مربوط به موضوع تحقیق را از منابع و اسناد تاریخی استخراج و دسته‌بندی می‌نماید؟
 ۱) شناسایی منابع ۲) تحلیل و تفسیر اطلاعات
 ۳) گزارش یافته‌های پژوهش ۴) گردآوری و تنظیم اطلاعات
۴۶. کدام یک از منابع زیر جزء منابع دست دوم یا فرعی هستند؟
 ۱) کتب تاریخی ۲) سکه‌ها
 ۳) بناها ۴) سنگ‌نوشته‌ها
۴۷. کدام یک از گزینه‌های زیر به معنای تاریخ در نوشته‌ها و زمان مردم اشاره دارد؟
 ۱) روز ۲۲ بهمن ۲) تاریخ ایران
 ۳) تاریخ روابط اقتصادی ایران و هند در دوره اشکانیان ۴) تاریخ امپراتوری روم
۴۸. از کدام دوران تاریخی کشورمان در روزگار باستان، سنگ‌نوشته‌های بیشتری برجای مانده است؟
 ۱) هخامنشیان و مادها ۲) هخامنشیان و ساسانیان
 ۳) اشکانیان و ساسانیان ۴) مادها و اشکانیان
۴۹. سنگ‌نوشته بیستون در کدام یک از استان‌های کشورمان قرار دارد؟
 ۱) همدان ۲) خوزستان
 ۳) کرمانشاه ۴) فارس
۵۰. تاریخ‌نگاری در مفهوم کامل آن، با ظهور کدام مورخ آغاز شد؟
 ۱) هرودت ۲) بیهقی
 ۳) طبری ۴) مسعودی
۵۱. مطالعه‌ی رویدادهای تاریخی به شیوه غیرمستقیم چگونه انجام می‌گیرد؟
 ۱) با تکرار تجربه ۲) به کمک تجربه حسی
 ۳) بدون واسطه ۴) به کمک شواهد و مدارک
۵۲. نخستین مرحله کار مورخان در پژوهش‌های تاریخی کدام است؟
 ۱) تدوین پژوهش‌های تحقیق ۲) انتخاب موضوع
 ۳) گردآوری اطلاعات ۴) شناسایی منابع
۵۳. در کدام گزینه به منابع دست دوم یا فرعی در پژوهش‌های تاریخی اشاره شده است؟
 ۱) ابزارها ۲) سنگ‌نگاره‌ها و سنگ‌نوشته‌ها
 ۳) منابع تحقیقاتی ۴) سکه‌ها
۵۴. کدام مرحله پژوهش در تاریخ اگر درست انجام شود، مانع از به بیراهه رفتن پژوهشگر از مسیر درست پژوهش می‌شود؟
 ۱) تدوین پرسش‌های تحقیق ۲) تحلیل و تفسیر اطلاعات
 ۳) گردآوری و تنظیم اطلاعات ۴) شناسایی منابع
۵۵. میان اجزاء کدام گزینه ارتباط معنایی وجود دارد؟
 ۱) در این مرحله زمینه‌ها، علت‌ها و نتایج رویدادهای تاریخی مطرح می‌شوند. ← تحلیل و تفسیر اطلاعات
 ۲) در این مرحله نتایج و یافته‌های تحقیق استخراج می‌شود. ← گردآوری و تنظیم اطلاعات
 ۳) کار مورخان در این مرحله شباهت بسیاری به کار کارآگاهان پلیس دارد. ← تحلیل و تفسیر اطلاعات
 ۴) در این مرحله هدف پژوهش مشخص می‌شود. ← گزارش یافته‌های پژوهش
۵۶. کدام یک از گزینه‌های زیر، جزء منابع دست اول یا اصلی در پژوهش‌های تاریخی محسوب نمی‌شود؟
 ۱) سکه اشکانی ۲) تحقیقات ایران باستان
 ۳) منشور کورش ۴) طاق بستان
۵۷. تأثیر حوادثی مانند جنگ‌های صلیبی و نهضت رنسانس بر دوران پس از خود، جزء کدام یک از فواید و کارکردهای مطالعه تاریخ محسوب می‌شود؟
 ۱) منبع شناخت و تفکر ۲) تقویت حس میهن‌دوستی و هویت ملی
 ۳) تقویت حس کنجکاوی ۴) بهره‌گیری از گذشته برای حال و آینده
۵۸. بخش عمده کتاب تاریخ هرودت به چه مطالبی اختصاص دارد؟
 ۱) شرح جنگ‌های یونان و ایران ۲) تاریخ یونان در دوران باستان
 ۳) شرح جنگ‌های ایران و روم ۴) شرح جنگ‌های داخلی و یونان
۵۹. در کدام گزینه به شیوه تاریخ‌نگاری مورخان تا قرن ۱۹ م. اشاره شده است؟
 ۱) بررسی علل رویدادهای تاریخی ۲) بررسی آثار و نتایج رویدادهای تاریخی
 ۳) تنظیم، ثبت و نگارش وقایع ۴) بررسی مسائل و موضوع‌های اجتماعی
۶۰. دلیل این که در پژوهش‌های نوین تاریخی، تمام جنبه‌های زندگی مردمان گذشته مورد بررسی و مطالعه قرار می‌گیرد، چیست؟
 ۱) زیرا علم تاریخ صرفاً به توصیف اقدامات فرمانروایان محدود نمی‌شود. ۲) زیرا علم تاریخ صرفاً به ثبت و نقل رویدادهای گذشته بسنده می‌کند.
 ۳) به دلیل اینکه علم تاریخ تنها امور سیاسی و نظامی را توصیف می‌کند. ۴) زیرا علم تاریخ تنها به بررسی ابعاد فرهنگی، اجتماعی و هنری جوامع گذشته می‌پردازد.
۶۱. در قدیمی‌ترین متن تاریخی که تاکنون کشف شده به کدام وقایع اشاره شده است؟
 ۱) شرح جنگ‌های ایران و روم ۲) افسانه‌های کهن یونانی
 ۳) اخبار و رویدادهای مهم ایران ۴) برخی حوادث دوران فراغت
۶۲. عبارت «شناخت و آگاهی نسبت به زندگی اجتماعی در گذشته که شامل تمامی جنبه‌های فکری، مذهبی، سیاسی، نظامی، اقتصادی، علمی، حقوقی و هنری می‌شود» به کدام یک از جنبه‌های علم تاریخ می‌پردازد؟
 ۱) اصول تاریخ‌نگاری ۲) هدف علم تاریخ
 ۳) شیوه پژوهش در تاریخ ۴) کارکرد علم تاریخ
۶۳. کدام مورد نشان از توجه ایرانیان به ثبت و ضبط وقایع تاریخی است؟
 ۱) سنگ‌نوشته‌ها ۲) سکه‌ها
 ۳) آثار باستانی ۴) اشیاء تاریخی

پاسخنامه تشریحی

تاریخ دهم

درس ۱

۴۴. نویسندگان منابع چه کسانی بوده‌اند؟ چه گرایش دینی، اجتماعی یا سیاسی داشته‌اند؟ آیا خود شاهد وقایع بوده‌اند یا از زبان دیگران حوادث را نقل کرده‌اند؟ تا چه اندازه در نقل رویدادها دقت و صداقت داشته‌اند؟

۴۵. به همه آثاری گفته می‌شود که در زمان وقوع حادثه یا نزدیک‌ترین زمان به وقوع آن نوشته شده‌اند به عبارت دیگر، نویسندگان این نوع منابع، خود ناظر رویدادها بوده‌اند و یا اینکه شرح ماجرا را از شاهدان واقعه شنیده‌اند.

۴۶. مردمانی که برای نسل‌های متوالی، سرگذشت مشترکی داشته و سالیان طولانی در شادی‌ها و تلخ‌کامی‌ها، موفقیت‌ها و شکست‌های هم شریک بوده‌اند، به‌طور طبیعی نسبت به سرزمین و گذشته خود، نوعی احساس علاقه و دلبستگی خاص پیدا می‌کنند؛ از این رو، آگاهی افراد یک جامعه نسبت به گذشته مشترک‌شان باعث خودآگاهی و یگانگی بیشتر آنان می‌شود.

۴۷.

منابع دست دوم یا فرعی	منابع دست اول یا اصلی
- آثار ایران: آندره گوار - ایران از آغاز تا اسلام - پیرنیا - تاریخ طبری - تاریخ ۲۰ ساله ایران	- کورش‌نامه: گزنفون - تاریخ هرودت

۴۸. **گزینه ۳** ویژگی رویدادهای تاریخی، الف) دور از دسترس‌اند و قابل مشاهده نیستند و نمی‌توان آنها را شناخت. ب) تکرارناپذیرند و قابل تجربه نیستند. پ) مجزا و مستقل نیستند و با یکدیگر رابطه علت و معلولی دارند.

۴۹. **گزینه ۱** تاریخ علمی است که به مطالعه جنبه‌های مختلف زندگی انسان‌ها و جامعه‌ها در گذشته می‌پردازد و علل و نتایج افکار و اعمال پیشینیان را بررسی و تحلیل می‌کند.

۵۰. **گزینه ۴** قدیمی‌ترین متن تاریخی که تاکنون کشف شده، سنگ‌نوشته‌ای به خط کهن مصری است که بیش از ۴ هزار سال قدمت دارد.

۵۱. **گزینه ۲** تاریخ‌نگاری در مفهوم کامل آن، از قرن پنجم پیش از میلاد در یونان باستان آغاز شد.

۵۲. **گزینه ۴** تدوین و نگارش «خدای‌نامه» در زمان ساسانیان انجام شد.

۵۳. **گزینه ۳** در آن دوره مورخان اغلب به تنظیم، ثبت و نگارش وقایع می‌پرداختند و توجه چندانی به بررسی علل، آثار و نتایج رویدادهای تاریخی نداشتند. علاوه بر آن، عمده تمرکز این مورخان بر بیان حوادث سیاسی و نظامی و شرح حال فرمانروایان بود و به مسائل و موضوع‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی اهمیتی نمی‌دادند.

۵۴. **گزینه ۴** دومین مرحله از مراحل پژوهش در تاریخ «تدوین پرسش‌های تحقیق» است.

۵۵. **گزینه ۳** در مرحله چهارم «گردآوری و تنظیم اطلاعات»، پژوهشگر اطلاعات مربوط به موضوع تحقیق را از منابع و اسناد تاریخی استخراج و سپس تنظیم و دسته‌بندی می‌نماید.

۵۶. **گزینه ۱** منابع دست دوم یا فرعی، به همه منابع، تحقیقات و آثاری گفته می‌شود که مدت‌ها پس از وقوع رویدادها و با استفاده از منابع دست اول، پدید آمده‌اند. کتب تاریخی در این سوال از جمله این منابع هستند.

۵۸. **گزینه ۲**

۵۰. **گزینه ۱**

۵۲. **گزینه ۲**

۵۴. **گزینه ۱**

۵۶. **گزینه ۲**

۵۸. **گزینه ۱**

۶۰. **گزینه ۱**

۴۹. **گزینه ۳**

۵۱. **گزینه ۴**

۵۳. **گزینه ۳**

۵۵. **گزینه ۳**

۵۷. **گزینه ۴**

۵۹. **گزینه ۳**

۱. درست
۲. درست
۳. نادرست (خط کهن مصری)
۴. نادرست (خدای‌نامه)
۵. درست
۶. نادرست (به مسائل و موضوع‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی اهمیتی نمی‌دادند)
۷. درست
۸. نادرست (فقط محدود به گذشته نمی‌شود)
۹. کنش طبیعت
۱۰. انسان‌ها و جامعه‌ها
۱۱. ادبیات و فلسفه
۱۲. هخامنشیان و ساسانیان
۱۳. تاریخ هرودت
۱۴. نظامی و شرح حال فرمانروایان
۱۵. صحنه جرم - وقایع گذشته
۱۶. هویت و کیستی
۱۷. انسان در تاریخ نقش محوری و اساسی دارد
۱۸. در نتیجه کنش (عملکرد و اقدام) متقابل انسان‌ها با یکدیگر و با طبیعت پدید آمده‌اند.
۱۹. شناخت و آگاهی نسبت به زندگی اجتماعی در گذشته است.
۲۰. تکه‌ای از سنگ نوشته‌ای به خط کهن مصری است.
۲۱. هرودت
۲۲. طبری - بیهقی
۲۳. زیرا علم تاریخ همه ابعاد فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی، هنری و ... جوامع گذشته را در بر می‌گیرد.
۲۴. ۱- منبع شناخت و تفکر
۲- بهره‌گیری از گذشته برای حال و آینده
۳- تقویت حس میهن‌دوستی و هویت ملی
۲۵. الف) ← ۴ ب) ← ۲ ج) ← ۱
۲۶. الف) ← ۴ ب) ← ۳ ج) ← ۲
۲۷. الف) مجموعه حوادث و رویدادهایی است که یک فرد یا یک جامعه از سر گذرانده است.
- ب) علم و روش‌های علمی است که به وسیله آن، رویدادهای گذشته بر اساس شواهد و مدارک مطالعه و تحلیل می‌شوند.
۲۸. الف) دور از دسترس‌اند و قابل مشاهده نیستند و نمی‌توان آن‌ها را به‌طور مستقیم درک کرد، بلکه باید با استفاده از شواهد و مدارک آن‌ها را شناخت.
- ب) تکرارناپذیرند و قابل تجربه نیستند.
- پ) مجزا و مستقل نیستند و با یکدیگر رابطه علت و معلولی دارند.
۲۹. تدوین و نگارش «خدای‌نامه» مربوط به زمان ساسانیان است که آن را می‌توان نمونه‌ای از دلبستگی ایرانیان به نگارش وقایع و ضبط سلسله حوادث تاریخی دانست.
۳۰. تاریخ‌نگاری در مفهوم کامل آن، از قرن پنجم پیش از میلاد در یونان و با ظهور مورخ بزرگی مانند هرودت که «پدر تاریخ» لقب گرفت، آغاز شد.
۳۱. به‌دنبال تحولات فکری و علمی که در دوره رنسانس (قرن‌های ۱۶ تا ۱۸ م) در اروپا به وقوع پیوست، به‌تدریج علم تاریخ نیز متحول شد و شیوه نوینی در تاریخ‌نگاری پدید آمد. اساس این شیوه بر سنجش دقیق منابع، استناد به اسناد و مدارک معتبر و دوری از داستان‌پردازی بود.
۳۲. ۱- علم تاریخ صرفاً به توصیف و شرح زندگانی و اقدامات فرمانروایان و امور سیاسی و نظامی محدود نمی‌شود، بلکه همه ابعاد فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و هنری و ... جوامع گذشته را در بر می‌گیرد. ۲- علم تاریخ صرفاً به ثبت و نقل رویدادهای گذشته بسنده نمی‌کند، بلکه زمینه‌ها، علل‌ها، نتایج و آثار گوناگون حوادث تاریخی را نیز بررسی و تجزیه و تحلیل می‌نماید.
۳۳. ۱- انتخاب موضوع ۲- تدوین پرسش‌های تحقیق ۳- شناسایی منابع ۴- گردآوری و تنظیم اطلاعات ۵- تحلیل و تفسیر اطلاعات ۶- گزارش یافته‌های پژوهش